

is lett a 75. évforduló évében, hiszen az 1896-ban Athénban megtartott olimpiai játékok immár 125 éve ezt az üzenetet hordozzák minden ember számára. Az olimpia az ókori görög művelődés egyik olyan maradandó és évezredek múltán is ható gyöngyszeme, ami példátlan az emberiség történetében. Különleges helyzet állt elő a 2021. esztendőre, hiszen ekkor kerülnek megrendezésre olimpiai játékok és a görög szabadságharc 200. évfordulója jegyében megszervezett ünnepélyes megemlékezések is!

Az 1821-ben megindított görög szabadságharc filhellén értékvilága az európai örökségtár kimagasló értéke! Két évszázaddal ezelőtt Európa minden művelt személyisége a filhellén műveltség birtokában volt, és ezen történelmi örökséget a XXI. századi megemlékezéseken is fontos felmutatni. Tisztelet és köszönet illeti azon kiváló írókat, akik az elmúlt két évszázad során olyan írásműveket tettek közzé, melyek rávilágítanak az 1821-ben megindított görög szabadságharc egyetemes jelentőségére; és ezzel összefüggésben a magyarországi filhellénizmus rendkívüli voltára! A magyar bizantinológia megszületése az 1821-ben megindított görög szabadságharc utáni évtizedek legmagasabb szintű műveltségi értéktárába tartozik. A műveltség történelmi távlatokban valójában az értékelvű szabadság egyik legfontosabb alapja! Ez utóbbi gondolat mentén nyilvánvaló üzenet a XXI. század nemzedékei számára is, hogy az 1821-ben megindított győzedelmes görög szabadságharc 200. évfordulója a méltó ünneplés lelkületi tartalma jegyében Európa nemzeteinek jövőképe terén is rendkívüli jelentőséggel bír. Hatalmas reményt jelent Európa szellemi megújodása terén a filhellénizmus gondolati tartalma, mert ez valójában a legősibb műveltségi összekötő kapocs nemzeteink értéktárai között!

A filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatrendszer értékvilágának feltárása érdekében kifejtett művelődéskutatói munkámat a humanista gondolkodás és a filozófikus értékelvűség jegyében igyekszem végezni. Mottóm: *„A történelem szeretete olyan műveltségi élménytár, melynek révén szellemi értelemben évezredekben át mindig újra és újra megfoghatják egymás kezét az ösök és az utódok!”*

Diószegi György Antal

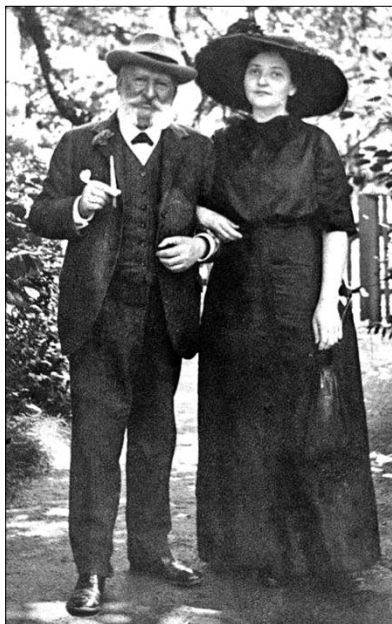
„Zwack így tovább!”¹

Kétszáz éve született Zwack József,
a likórkülönlegességek gyárának alapítója

Éppen kétszáz éve, 1821. április 1-jén született az Osztrák Birodalom Cseh Királyságában, a mai Batelov településen Zwack Wolf, azaz Zwack József császári és királyi udvari szállító, kereskedő, gyáros, a hazai likóripár, likórgyártás kiemelkedő alakja. A Zwack Unicum cég megalapítója.

A ma majd 2000 fős lélekszámot számláló kis település a dél-csehországi Jihlavai járásban helyezkedik el, ahol a középkor óta laktak zsidók. A zsidókra vonatkozó első írásos emlékek 1426-ból valók, közösségük a XVIII. század végétől aktívan működik a telepü-

¹ Ezzel a címmel jelent meg 1995-ben a család legendáriuma: Zwack így tovább! Egy család, egy gyár, egy ital legendáriuma. Szerk.: *Borbíró Zsóka* et al. Ab Ovo Kiadó, Budapest, 1995.

Zwack József és felesége
(Unicum Ház, Budapest)

lésen. Az 1790-es nagy tűz utáni újonnan épített zsidó-negyed ma is jól megőrzött egységet képez kis terével és több keskeny utcájával. A település ma is álló zsinagógáját 1794-ben építették a régi imaház helyére.² Zsidó temetőjébe a XVII. század végétől temetkeztek, ahol ma is mintegy 300 sírkő található. A legrégebbi sírkő 1715-ből származik. A régi temető Csehország kulturális örökségi emlékeként védett. A Zwack család ősei is itt nyugszanak. A családfát az alapító nagyszüleiig lehet visszavezetni, akik itt a településen éltek. A nagyszülők Zwak³ Adam (1744 körül–1817. október 20.) és neje, Rozália (1752–1839) voltak.

Unokájuk Zwak Wolf (קאווין זואק), azaz a dinasztiaalapító későbbi Zwack József, Zwack Caspar azaz Gáspár (1779–1862. április 17.) és Löwy Leonore avagy Eleonóra (1792–1857. február 14.) harmadik fiúgyermekéként született ezen a kis csehországi településen, népes családban. Abban az időszakban, amikor az Osztrák Birodalom ipara éppen kezdett kibontakozni. A családfa szerint összesen 12, azaz 7 fiú- és 5 lánytestvére volt Wolfnak. A visszaemlékezések szerint „Már 19 éves korában foglalkozott a szeszipari szakmával s bizonyos előrelátással már akkor is görebei [?] mellett dolgozott s azt az elvet kezdte érvé-

nyesíteni, hogy az italokat ne esszenciákból, hanem az italnak nevet adó anyagokból kell készíteni; végül is ez az alapelv szerezte meg számára 75 éves munkásság után azt a hírnevet, a melyet maga után hagyott.”⁴

A magyarországi szesz- és likőripar kialakulása is Zwack József ifjúsága idejére tehető. A Csehországból hazánkba vándorló iparos-kereskedő (család), a hazánkban rejlő üzleti és gazdasági lehetőséget látva 1840-ben megalapította üzletét⁵ Pest város központjában, a Marokkói-udvarban. (A Csehországból történő bevándorlás több más, később ismerté vált kereskedőcsalád esetében is jellemző volt. A betelepülés köszönhető volt az 1840. évi törvényi változásoknak is: ez megengedte a zsidóknak a szabad vándorlást, a szabad kereskedelmet, mesterség gyakorlását és gyár létrehozását.) Ez az épület a mai Erzsébet tér helyén állt. A Marokkói-ház⁶ a legkiválóbb helyen volt üzleti szempontból. A pesti Duna-part, a kereskedelmi útvonalak, bevásárló utcák (az egykori Rak-piac, Váci utca, Király utca) közelsége áruszállítás szempontjából is megfelelőnek bizonyult. Ráadásul a Marokkói-ház-

2 <https://www.hrady.cz/synagoga-batelov-jihlava> (2021. 01. 29.)

3 A zwak héber szó jelentése magyarul: gyenge.

4 Magyar Ipar 1915. február 28. 139.

5 Ellentmondások a források az alapítást illetően. A céges és más nyomtatott korabeli forrásokban egyértelműen az 1840-es dátum szerepel, amely bizonyító erejű lehet. Azonban Gajáry István tanulmányában azt írja, hogy József 1846-ban folyamodott Pest városához letelepedési jogért és 1847-ben szeszfőzési jogért. Lásd: *Gajáry István: Szempontok a Zwack Szeszgyár 1915 és 1950 közötti történetéhez*. In *Várostörténeti Tanulmányok* 13. Budapest, 2013.

6 A Marokkói-házat vagy -udvart 1789-ben kezdték építeni. Egyesek szerint a ház nevét a burnuszba burkolózó szerencsenről kapta, akinek a szobra az épület homlokzatán helyezkedett el. A földszinten boltok, üzletek voltak, az emeleten vendéglő és bérlások helyezkedtek el. A bérházban mintegy 200-an laktak. A házat 1962-ben bontották le.

ban igen sok nagykereskedő, többek között az 1804-ben alapított Hoffmann József gyarmatáru-kereskedő cég is működött. Zwack József a források szerint nem egyedül érkezett Pestre, követték őt fiútestvérei, akik szintén pálinkafőzéssel, vagy szeszkereskedéssel foglalkoztak. (Zwack Max, azaz Miksa, a későbbi cégtársa, valamint Zwack Mór, Zwack Dávid is Pesten telepedett le.)

A szesz- és likörgyártó vállalkozások a királyi haszonbérletekből, az úgynevezett regáléból fejlődtek ki. Az 1830-as, 1840-es évek iparpártoló mozgalmi és politikai előrelépései, a kereskedelmi és ipari törvények megjelenése szintén segítette a hazai szeszipar előmozdulását, fejlődését és tulajdonképpen kialakulását. A zsidóság a középkortól kezdve kiszorított szerepben élt Európában, mindemellett kereskedői tevékenységet folytathattak, s jogi helyzetükből következően a pénzügyek és kereskedelem mellett árendás, azaz haszonbérleti ügyletekkel is foglalkozhattak. Ilyen, a zsidóság által is gyakorolt foglalkozás volt a kocsmáltatási jog, illetve a pálinka- vagy az égetetszeszfőzési-jogok bérlése, mind földesúri, mind akár mezővárosi vagy szabad királyi városi környezetben.⁷ A törvényi változásoknak köszönhetően már zsidók is alapíthattak hazánkban gyárat és üzemet. Az 1867-es emancipáció pedig a zsidó kereskedőkre és iparosokra nézve is megkönnyítette a beilleszkedést, a letelepedést és a szabadabb üzletvitelt.

A későbbi konkurens, a likőr- és szesziparban érdekelt jelentősebb vállalkozások is ekkor, illetve a következő évtizedekben alakultak. Az első nagyobbat a Braun Testvérek Likörgyárát 1839-ben alapították, amely szempontunkból azért érdekes, mert az 1901-ben létrehozott St. Hubertus keserűlikőr termékét ma már a Zwack cég forgalmazza. 1852-ben jött létre a Grauer Miksa által alapított szesz-, ecet- és likörgyár. Szintén ekkoriban az 1850-es években alakult a korábban dohányüzlettel foglalkozó és profilt váltó Gschwindt-féle szesz-, élesztő-, likőr- és rumgyár. A Schödel Ferenc által 1853-ban alapított szeszgyárát a Krausz család vette meg és 1869-től Krausz–Moskovits Rt. néven váltak sikeressé, több üzletágot (szesz, ecet, likőr, konyak, pálinka) is üzemeltetve. Szintén kiemelhető az óbudai Leipziger Vilmos által 1867-ben megalakított Óbudai Szeszégető és Finomító Rt., azaz szesz- és ecetgyár, amelyet ma már BUSZESZ Rt. néven ismerünk. De térjünk vissza Zwack Józsefhez!

Sajnos életének korai szakasza kevésbé ismert, nem ismerjük iskoláit és azt sem, honnan sajátította el szeszipari ismereteit. Mindenesetre ismerjük, hogy szakmájának kiváló szakértője volt. Tudjuk, hogy *„példás pontossággal dolgozott reggeltől estig az íróasztalánál az Öreg, akit a szakma generális elnevezéssel illetett. Munkakedve és bámulatos emlékezőtehetsége még 93 éves korában sem hagyta el. Saját kezűleg írt alá akár 400 levelet és például a 246-ik intőlevélnél észrevette, hogy a megintett fél már két nap előtt fizetett.”*⁸

Zwack József 1848. március 26-án, Pesten vette feleségül Sattler Máriaát (1823–1893. július 20.), Sattler Salamon és Teréz lányát, akitől a gyermekei a cég későbbi utódai születtek. 1852 és 1855 között négy gyermeke született: Hermina, Róza, Ödön és Lajos. Utóbbi lett a Zwack cég későbbi (harmadik) üzlettársa. 1852-ben gyáripari működési engedélyt kapott. Pesti polgárjogot 1860-ban nyert Zwack József. 1861-ben a Hajós utcában lakott a pesti címtár szerint.⁹

A kis üzem számára a Marokkói-ház helyiségei szűkösen bizonyultak, ezért 1850 körül a terézvárosi Két Szerecsen utca (a mai Paulay Ede utca) 4. és 5. szám alá költözött és itt

7 Gajáry István i. m.

8 Magyar Ipar 1915. február 28. 139.

9 Pester Lloyd Kalender. Pest, 1861. 10.

tovább terjeszkedett, az üzlet mellett a pincét is kibérelte. Majd, amikor ezt is kinőtték, a szomszédos házat, az úgynevezett „*tolludvar*”-t is használta üzletének. A család is itt lakott egészen az Andrássy út kiépítéséig. 1882-től a belvárosban, a Fürdő utca 4. szám alatt fióküzletet is működtettek. Zwack József üzletébe 1866-tól betársult testvére, Zwack Miksa, korabeli elnevezéssel Max (1837. december 18.–1920. február 6.). A cég neve később is ez volt: Zwack József és Társai. A vállalkozás a terézvárosi helyet is kinötte és 1885 körül az Üllői út 19. szám alá költözött, amelyről számlák alapján képi ábrázolásunk is van. Az egyszintes, nagy udvaros, desztillálóval és raktári kapacitással is rendelkező vállalkozás, telephely tovább fejlődött. (A korabeli leírás szerint itt helyezkedett el a szesz-, rum- és likörgyár, a lepárló, a gépház és a tisztítóműhelyek.) Mindemellett megtartották a Két Sze-recsen utcai telephelyeket is.

A vállalkozás egyre sikeresebb lett. Likörkülönlegességeivel sorra hozta el a hazai és külföldi ipari vásárok díjait. A cég jelesen szerepelt az 1873-as bécsi világkiállításon, az Országos Iparegyesület Díszérmét 1876-ban szerezte meg. Sikerral (*arany- és bronzérmét* szerezve) megjelentek az 1879-es Székesfehérvári Országos Kiállításon, valamint az 1879-es és az 1882-es triezsti nemzetközi ipari vásáron. Az igazi sikert az 1885-ös fővárosi Országos Általános Kiállítás hozta meg, amelyen Zwack József már mint zsűritag is szerepelt. Ekko-riban a 22 munkást foglalkoztató gyár már 20–30 ezer forint értékű exportárut termelt és forgalmazott. 1887-ben egy üzemi baleset is történt, a tulajdonosok illetve a családtagok is megsérültek: „*A desztilláló helyiségben kakaó likört akartak előállítani. A műhely közepén elhelyezett kazánban vízbe téve két nagy rézüveg állott, az egyik cognakkal, a másik spiri-tusszal megtöltve. A kazánt alulról melegítették, hogy a szesz és cognak párolgásba jöjjön. A hatalmas fűtés következtében a párolgás csakhamar oly mértékben állott be, hogy az illető gőz betöltötte az egész helyiséget. Mind erről azonban a gyárban nem tudtak s valamennyi helyiségben nyugodtan dolgoztak, mikor egyszerre ágyúdörejhez hasonló robbanás hallat-szott, s a másik percben lángnyelvek törtek elő a desztilláló műhelyből. A cég egyik tagja Zwack Lajos rögtön odasietett, hogy megnézzé, micsoda szerencsétlenség történt, de vesztére, mert az égő szesz és cognak gőz kezét, karját, arcát összeégette. A munkások nyomban vizet fecskendeztek be, valamint a gyorsan elősietett tűzoltók is s a tűz eloltása után behatolhattak a műhelybe. Itt az egyik sarokban egy teljesen összepörkölt alak jajgatott, aki nem volt más, mint Zwack Károly pincemester. A szerencsétlent a mentőtársulat szállította be az Üllői-úti új közkórházba, hol külön szobában helyezték el.*”¹⁰

„1891-ben a Temesvári kiállításon aratott sikert termékeivel Zwack József. Alkalmunk volt ezen cég gyártmányainak kitűnő voltáról 1885. évben a Budapesti Országos Kiállítás alkal-mából meggyőződést szerezni; mennyire fokozódott azonban meglepetésünk, midőn az ez évben Temesvárott tartott kiállításon, melyen Zwack József és Társai cég oly kiválóan részt vett, alkalmunk volt arról meggyőződni, hogy ezen aránylag rövid idő alatt mennyire sike-rült ezen ezégnék gyártmányait tökéletesbíteni és nemesbíteni, úgy hogy ma már bátran ál-lítható, hogy gyártmányai a tökély legmagasabb fokán állanak, hogy minőségük tekintetében a világ leghíresebb likőrökkel egy színvonalon állanak.”¹¹ A kiállításról aranyéremmel tértek haza, de ekkoriban már az udvar is felfigyelt a cégre és elsősorban exporttevékenysége miatt részesült dicséretben. Az Osztrák Birodalom mellett Franciaországba, Oroszország-ba és Amerikába szállítottak likőröket, konyakot, szilvóriumot. Az udvarnak is szállított különlegességi termékeket és annak megelégedésére 1895-ben elnyerte a cég az egyik leg-

10 Pesti Hírlap 1887. augusztus 28. 6.

11 Félegyházi Hírlap 1891. IX. évf. 42. sz.

rangosabb elismerést, a császári és királyi udvari szállítói címet. Az 1896-os Millenniumi Kiállítás alkalmával Ferenc József a Zwack pavilonját is meglátogatta és beszédbe elegyedett a tulajdonossal:

„Valamint odább van Zwack J. és Társai Likörgyár gyönyörű pavilonja, melybe a király be is ment, érdeklődéssel nézegetvén a csoportokat, melyek elegáns formájú palaczkokból vannak összeállítva.

– A gyár már régóta áll fönn? ugyebár? – kérdezte a király Zwack Józseftől.

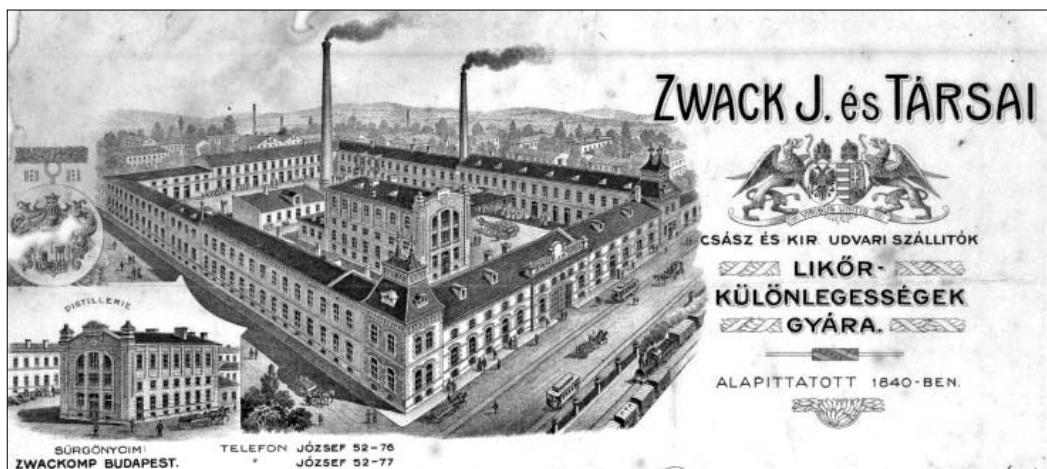
– Igenis, Felséges uram!

– Igazán már régen láttam ily szép és ízléses kiállítást! – folytatta a felség, barátságosan szalutálva aztán a cég tulajdonosainak.”¹²

A kereskedelmi és exportkapcsolatokat egy házasság is megerősítette. Zwack József leánya, Róza (1852–1919) Schreyer Jakab (1847–1932) ügyvéd, jogász felesége lett 1874-ben, aki a Pesti, majd 1879-től a Magyar Kereskedelmi Csarnok vezető tisztségviselője, titkára volt, de tagja volt a főváros képviselőtestületének és a Kereskedelmi és Iparkamara vezetőségének is.

Az 1890-es évek elején már szűknek bizonyult az Üllői úti üzem, ezért a vállalkozás új telephely kialakításába kezdett a Duna-parthoz közel, a Ferencvárosban kialakuló új gyáripari körzetben, ott, ahol a híres gabonamalmok is voltak. Az új üzemet a Soroksári út 26. szám alatt 1892 év végén vették birtokba és azóta is ez a vállalkozás központja, ipari műemlék, itt működik a cég központi telephelye, valamint a Zwack Múzeum és Látogatóközpont is.

A vállalat cégbejegyzései a következőképpen alakultak. Az 1840-ben¹³ alapított vállalkozásban 1864-ben,¹⁴ majd 1866-ban történt bejegyzési változás, közkereseti társasággá ala-

A Zwack-gyár képe egy régi levélpapírról (Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest)

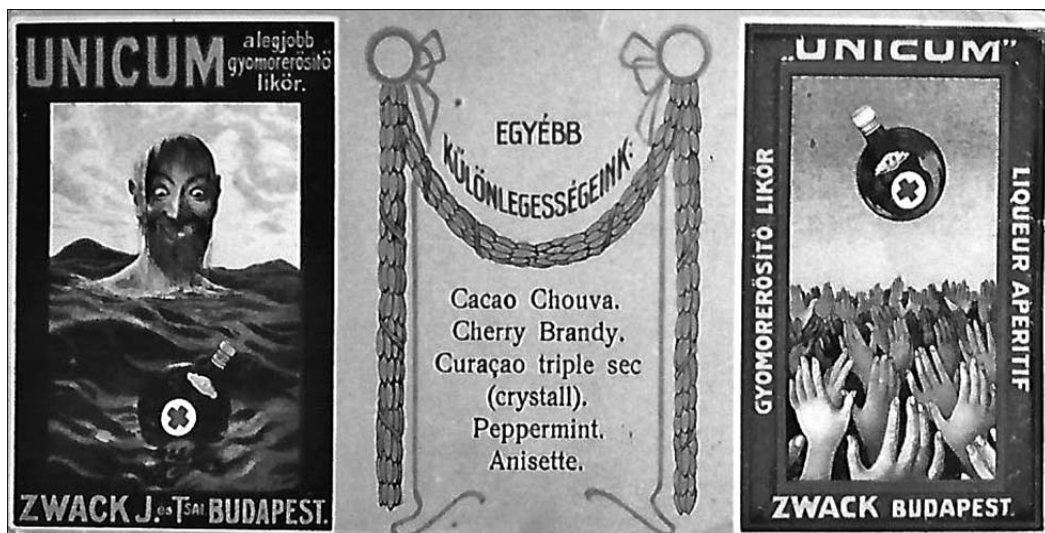
12 Székely Nemzet 1896. május 4. 68. sz.

13 Az alapítást megerősíti az 1885. évi budapesti Országos Általános Kiállítás katalógusa. Budapest, 1885. 148.

14 A Pesti kir. Váltótörvényszék 1864. április 29-én a kereskedelmi egyéni cégek jegyzékébe felvette Zwack József szesz- és ecetgyárost. Lásd: Sürgöny – Hivatalos Értesítő 1864. 5. sz.

kultak és beltagjai Zwack József és Zwack Miksa szesz-, és ecetgyárosok voltak. 1876-ban ezt a bejegyzést megerősítették. 1881-ben a likörgyártási üzlet is bejegyeztetett. 1886-ban csatlakozott beltagként a vállalkozáshoz Zwack Lajos, Zwack József fia. Később pedig Lajos fiai, Zwack Béla (1914), Zwack Jenő János (1920) is belépett a családi vállalkozásba önálló cégvezetői jogosultsággal. Az alapító Zwack József tehát terjeszkedéssel és profilbővítéssel ügyesen vitte vállalkozását, amelybe fia és unokái is bekapcsolódtak. A siker töretlen volt, a termékpaletta bővült Zwack József meglepedésére. A kiegyezés után már több mint 200-féle likórt és alkoholféleségeket gyártottak, a legismertebbek a kömény-, a casino-, a kakaó- vagy a marascinolikörök voltak, ezenkívül pálinkákat, kóser szilvóriumot, slivovicát, tokaji és barackpálinkát, valamint Gyöngyvérnek nevezett paprikalikórt és sósborszeszt is készítettek.

A mai napig legismertebb fő terméküket, az egyedülálló, gyógynövényekből készülő gyomorkeserűt, az *Unicumot* 1883. május 22-én védjegyeztették be, amely készítésének titkát ma is féltve őriz a család. Érdekeség, hogy az *Unicumot* a korban kolera elleni gyógyitalként árusították, és hirdették: „Az új gyomorkeserű-pálinkát mint kolera elleni védőszert reklámozta éppúgy, mint a mostani influenzajárvány idején a tejkartell a tejet. Az új cikket mindenütt nagy érdeklődéssel fogadták; és amikor már a kolera veszélye elmúlt, még mindig sok híve akadt az újfajta pálinkának, amelyet nagy haszonnal értékesített a Zwack-fivérek gyára.”¹⁵

Az *Unicumot* reklámozó régi számolócédula
(Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest)

A *Pesti Napló* 1902-ben arról számolt be, hogy a Zwack József és Társai Likörgyár és Pálinkafőzde szép kollekciónal vett részt az akkori ipari kiállításon, ahol a cégvezetőt Frigyes királyi főhercegnek is bemutatták. Az is kiderült, hogy a féltve őrzött recept alapján készített likórt már az 1840-es alapításkor is ismerték: „A cég gyártmányai közül felemlítjük

15 Magyarország 1933. február 7. 6.

a világhírű »Unicum« keserű pálinkát, melyet még a tengerentúlra is nagymértékben exportálnak. Már 1840-ben ismerték az Unicum gyomorerősítő növényitalt. Törköly, szilvórium és valódi barackpálinkák mind dicsérik a Zwack gyárat.¹⁶

Az uralkodócsaláddal való aktív kapcsolat egyik szimbóluma volt egyik termékük, a stílusos, Z alakú címkes Császár- (Imperial-) likőr is. A családi legenda szerint egyik ősük, dr. Zwack II. József egyik orvosa gyógynövénylikőrrel kínálta uralkodóját, aki a különleges italt nem győzte magasztalni és azt mondta „Das ist ein Unicum!” (Ez egyedülálló!) A legenda a múlt homályába vész. Magam sem bizonyítani, sem cáfolni nem tudom, mindenesetre a fellelhető udvari sematizmusokban, sem a korabeli híradásokban és sajtóban sem találtam meg dr. Zwackot, akinek története az 1990-es évektől közismert. Arról vannak híradások, hogy I. Ferenc József császár nagy megelégedéssel illette a céget és termékeit.

A cég más uralkodóházak udvari szállítói címét is elnyerte, a századfordulón már a szerb királyi ház udvari szállítóivá avanzáltak. 1907-ben arról szólnak a híradások, hogy Zwack József termékei a világ szinte minden területén elérhetőek, Indiában, a Tűzföldön, az Egyesült Államokban és Dél-Amerikában is keresettek. A cég fő terméke az *Unicum* lett, nem véletlen, hogy hamisították. A hamisítók ellen keményen fellépett a „generális” (így nevezték Zwack Józsefet, a cégvezető alapítót). Perек és ellen reklámkampányok indultak a századfordulón a jogos védjegyoltalomért. A fehér alapon vörös kereszties védjegy miatt is volt gondjuk, mert a Nemzetközi Vöröskereszt (zömmel külföldi forgalmazási területen) is ágált ellene, amely miatt később megváltozott a márkajel és a mai ismert vörös-arany keresztte alakították át az *Unicum* sajátos védjegyét.

Zwack József nemcsak a gazdasági és kereskedelmi életben alkotott maradandót, jótékonykodott is. Társadalmi szerepvállalása is igen jelentős volt: tagja volt az Izraelita Kórház választmányának, a Pesti Izraelita Kultúregyesület jótékonyági tagozatának, az Izraelita Kézműves és Mezőgazdasági Egyesület bizottmányának. Mindemellert az Első Hazai Takarékpénztár, valamint a Terézvárosi Takarékpénztár bizottsági tagjaként és a Terézvárosi Iskolatanács tagjaként is működött. Visszaemlékezések szerint „Vasárnapjait kültelki bolyongásokkal töltötte, személyesen nyomozván a nála segélyért kérvényezők tényleges viszonyai iránt. Így hajszolt fel magának iskolás gyermekeket, akiket taníttatott, férjhez adandó lányokat, akiknek hozományt adott, árva gyermekeket, akiket az árvaházban saját költségén neveltetett és aki e hihetetlen szigorúságú üzletembert ismerte, nem ismerte volna fel ugyanabban azt a másik embert, aki ösztöndíj-alapítványokat tett, állandóan jót tett, anélkül, hogy ezt legszűkebb környezete tudta volna. Zwack mindig fontosnak tartotta kifejezni elkötelezettségét a szegények iránt. A következőket rendelte el: Mivel az elemi oktatás alapvető fontossággal bír az emberi társadalom helyes irányba való fejlesztésére – a gyárhoz közeli Mester utcai elemi népiskolába járó négy szegénysorsú, jó osztályzatú tanuló és pedig két fiú és két leány jutalmazása 4000 korona fordítassék egyenlő részben és valláskülönbőség nélkül.¹⁷

Zwack József megélte az első világháborút is, ekkoriban már családja vitte az üzletet, úgy tűnik, igen jó, hiszen 1915-ben mintatár és detailüzlet nyílt a Kossuth Lajos utcába 20. szám alatt, amelyet még 1918-ban is hirdettek. Az első világháborús hadicsomagokba előszeretettel került alkohol, likőr vagy sósborszesz is. A cég kifejezetten zsebbe tehető üveges *Unicumot* is gyártott.

16 Pesti Napló 1902. szeptember 9. 3.

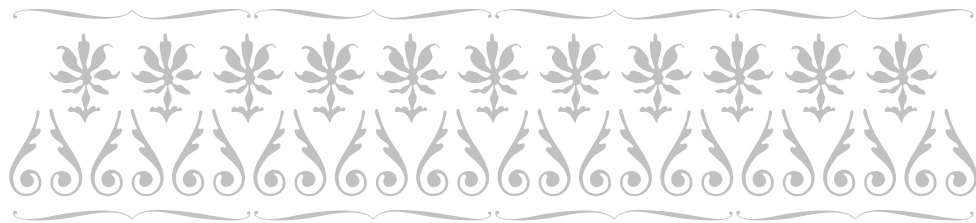
17 Magyar Ipar 1915. február 28. 139.

A 94 éves aggastyán „generalis”, minden tudását hátrahagyva és átadva, 1915. február 20-án távozott erről a világról. „Zwack József igen előkelő pozíciót foglalt el a fővárosban, a szimpatikus, jóságos aggastyánt általános tisztelettel vették körül. A Zwack József és Társaság alkalmazottainak ő teremtette meg nyugdíjgyeületét, részt vett minden humánus mozgalomban és élete végéig nagy agilitást fejtett ki a közélet terén.”¹⁸

Haláláról számos újság cikkezett. A család Pesten letelepült tagjai közül másodikként a gyáralapító, a legidősebb testvér, József távozott az élők sorából. Végrendeletét már 1904-ben elkészítette, amelyet ezt követően még három ízben módosított, illetve kiegészített. Az alapvégrendelet összefoglalása szerint József a vagyona túlnyomó részét képező, következő hat tételről rendelkezett: 1. Joseph Zwack & Co. cég tulajdoni része, beleértve az ingatlant is; 2. a terézvárosi Ó utca 3. szám alatti ház 6/10 része (itt lakott a család); 3. a pesti Foncière Biztosító Társaságnál lévő 30 000 korona értékű biztosítása; 4. a Caritas Biztosító Társaságnál lévő 1000 korona értékű biztosítása; 5. A Pest-Budai Hengermalom Rt. 15 db részvénye; 6. különböző értékpapírok 4000 korona értékben. A végrendeletben szerepelt még a Dohány utcai zsinagógában két pár hely, amelyeket Lajos fiára és Dávid bátyjára hagyományozott. Az 1907-ben készült első kiegészítésben a Lajosra hagyományozott templomszékek női darabját életfogytiglan Hermine lányára testálta, és életjáradékról is gondoskodott a javára. Meg kell említenünk, hogy József testvére, Dávid haláláról a harmadik, 1914-ben keletkezett fiókvégrendeletben megemlékezett ugyan, de azt nem említette, hogy az Ó utcai házat – ahol a lakcímgjegyzék szerint ténylegesen lakott is –, amely Miksa testvérel közös tulajdonuk volt, 1910-ben adták el 269 400 koronáért.¹⁹

A céges vagyon és tudás, az örökség mind megmaradt az utódoknál. Az Unicum cég felívelő története itt kezdődött el, s folytatódott a XX. század elején, majd rövid szünet és értékmentés után az 1990-es években ismét visszatért a család hazánk hungarikumával, az Unicummal és több más termékkel. Zwack József, az alapító olyat alkotott, amely a maga korában, de ma is világszerte ismertté tette a családnevet és az általa megálmodott gyárat, szellemiséget. Végezetül idézek az Unicum reklámdalából (Unicum-Fox), amelyet a két világháború között promotált a cég. Eredetileg a Holéczy Együttes adta elő, zenéjét Holéczy Ákos szerezte: „Na de az Unicumnál jobb ital ma nincsen, csak egyet intsen, gyönyörű kincsem. S már jön a pincér, hogy egy kortyot felhevítsen, s kedvre derítsen az Unicum.[...]”

Török Róbert

18 Múlt és Jövő 1915. március. 117.

19 Gajáry István: Szempontok a Zwack Szeszgyár 1915 és 1950 közötti történetéhez. Várostarténeti Tanulmányok 13. Budapest, 2013. 200–201.